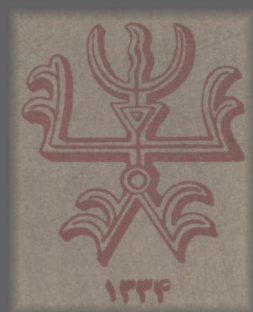

دو گنجینه سکه اشکانی در موزه ایران باستان

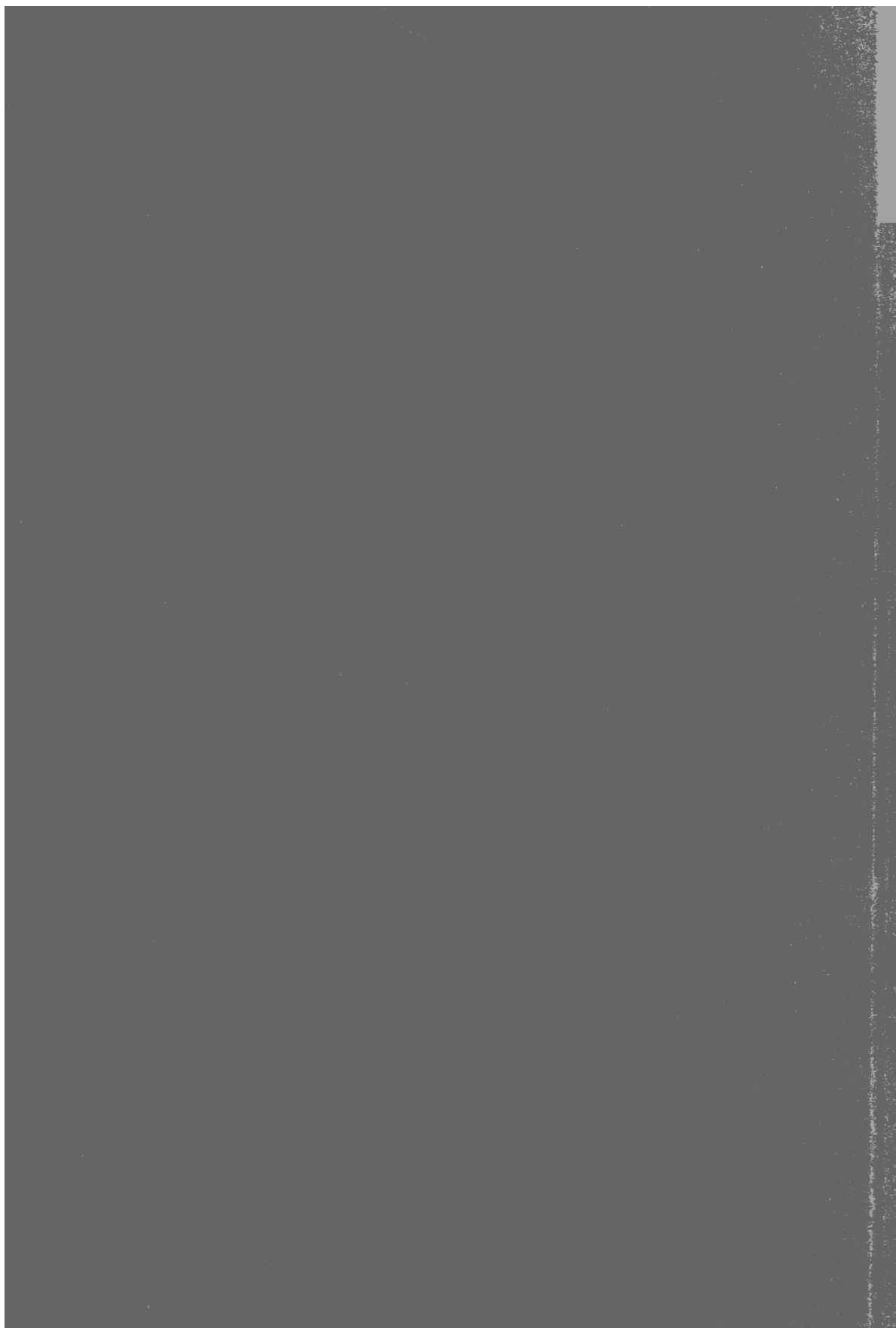
نگارش

خانم ملکزاده ییانی

موزه دار موزه ایران باستان

موزه ایران باستان

اسکن شد

۱۰ = دو گنجینه سکه اشکافی

درموزه ایران باستان

نگارش

خانم ملکزاده بیانی

موزه دار موزه ایران باستان

دو گنجینه سکه اشکانی

در این چند ماه اخیر دو گنجینه سکه اشکانی یکی در شمال و دیگری در غرب ایران کشف گردید که از لحاظ تصادف پیدایش آنها در یکزمان معین در دو محل مختلف باعث تعجب است . البته نام گنجینه آنهم سکه خاطر را متوجه افسانه های کهن که خمهای لبریز از طلای ناب است میسازد . در صورتیکه این دو گنجینه از حیث ارزش مالی و کمیت مورد علاقه نمیشد بلکه ارزش علمی آنها و کمک مؤثری که بتاریخ گذشته ایران و آثار هنری و توسعه علم سکه شناسی مینماید جالب است . بعلاوه هر دو قسمت از یک سری منظم از سکه های مشخصی نیست بلکه محتوی سکه های سلاطین متعدد با ضربهای متنوع و اوزان مختلف میباشد که طرز ضرب و علامات و مشخصات آن بسیار ممتاز است .

محل اصلی پیدایش آنها را بطور صحیح و یقین نمیتوان تعیین نمود چون متأسفانه این سکه ها بطرز منظمی بدست ما نرسیده بلکه کاشف آن رعایت قانون عتیقات را ننموده و فقط بفروش آن پرداخته و از آن طریق بدست ما رسیده است ولی آنچه که محقق است دسته اول که محتوی سکه های دوره اول اشکانی است بانضمام سکه های دوره آخر سلوکی در گرگان نزدیک گنبد قابوس پیدا شده و دسته دوم که از سکه های اواسط دوره اشکانی تا نزدیک بآخر دوران آن سلسله میباشد در کرمانشاه نزدیکی پل ذهاب بدست آمده است .

از گنجینه **گرگان** آنچه که بمجموعه موزه تابحال داده شده بقرار ذیل است:

دو چهار درهمی فیلیپ فیلادلف سلوکی متعلق به سالهای ۹۲ تا ۸۳ قبل از

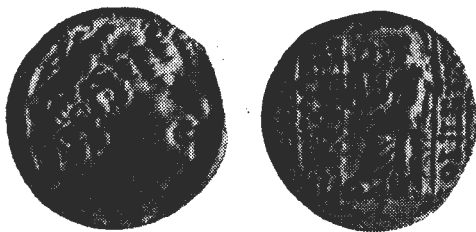
میلاد هر کدام بوزن ۱۶ گرم .

روی سکه نقش صورت

نیم رخ فیلیپ است - (ش-اول)

پشت سکه زئوس (۱) که

روی صندلی نشسته در یکدست

ش - ۱ . فیلیپ فیلادلف سلوکی

عصای قدرت و در دست دیگر نیکه (۱) را گرفته که باوتاجی تقدیم میکند و در طرفین زئوس القاب پادشاه سلوکی بخط یونانی نوشته شده .

•ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ (۲)

اشکانیها وقتی صاحب قدرت شدند و به ضرب سکه پرداختند القاب متداول خود را بکار نبردند بلکه نفوذی که یونان از دوره سلوکی بر جای گذارده بود و روابط دوستانه ای که سلاطین اشکانی در ابتدای روی کار آمدن خود با همسایه های یونانی در شرق و غرب داشتند و بعلاوه رواج زبان یونانی در بین بزرگان و درباریان موجب و مشوق آن شد که زبان و خط یونانی زبان رسمی دولت اشکانی گردد . ولی بایستی تذکر داد که باوجود فتح اسکندر و حکومت جانشینان مقتدرش زبان یونانی نتوانست در بین مردم ایران زمین آنطور که خواستند و قدرت بخرج دادند منتشر و متداول شود و عامه مردم بهمان زبان اجدادی دوره هخامنشی خود که زبان ایرانی (پارسی قدیم) باشد صحبت میکردند . لذا در دوره اشکانی فقط دستگاه دولتی و اداری و درباری زبان و خط یونانی را بکار میبردند . ولی آنهم طولی نکشید و همانطور که دوره انحطاط یونان شروع شد و بدست رومیها مغلوب و منکوب شدند . و دولتهای یونانی یکی پس از دیگری سقوط کردند و قدرت یونانی هم در آسیا از بین رفت ناچار در دستگاه دولت مقتدر اشکانی هم این امر بدون تأثیر نبود . و واضحترین نشانه ضعف و انحطاط تمدن یونان را از روی عبارات خط در روی سکه های اشکانی میتوان مطالعه کرد .

همانطور که قدرت یونان رو بضعف میرفت خط روی سکه که در ابتدای دوره اشکانی با صحت کامل و طرز زیبایی منقوش است منحرف شده و کم کم کلمات و حروف جلا و نظم سابق را نداشته و بحال نقطه گذاری در آمدند .

در دوره بلاش اول برای اولین بار خط پهلوی اشکانی (۳) که خط آرامی است و ریشه واصل آن خط دوره هخامنشی است بکار برده شده و پس از آن در دوره های

۱ - رب النوع فتح .

۲ - شاه فیلیپوس اپی فانوس فیلا دلفوس (فیلیپ شاه نامی دوستدار برادر) .

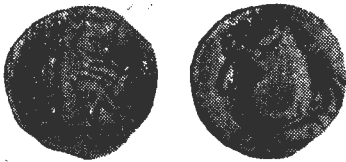
۳ - Proto pehlevi

آخر اشکانی خط یونانی روی سکه بصورت علامات نامفهومی است که قابل خواندن نمیشد.

شاهان اشکانی القاب و عناوین همسایگان یونانی چون دولتهای باختر و سوریه را پذیرفته و همین عناوین را در روی سکه بکار برده اند.

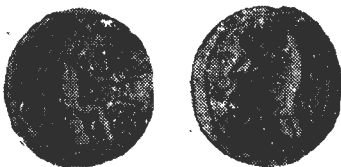
سه سکه فرهاد اول ؟

درباره این نوع سکه هنوز سکه شناسان بطور مثبتی اظهار عقیده نکرده اند و متفق القول نیستند برخی آنرا متعلق بفرهاد اول و دیگری اشگ اول یا تیرداد اول دانسته و بعضی منتسب به پنچ شاهزاده اول دوره اشکانی یا رئیس روحانیون میدانند زیرا کلاه آنها که مانند باشلقی است کلاه متداول و اجدادی و ملی آنهاست. تا قبل از مهرداد اول که دولت اشکانی را بصورت دستگاه مقتدر در آورده فتوحات پی در پی او مملکت را نزدیک بوسعت سابق دوره هخامنشی رساند آن شاهزادگان رؤسای قبیله ای بودند که باوجود موفقیت در زد و خوردها و توسعه حکومت آداب و عادات قومیت و طرز لباس و زندگی سابق را حفظ کرده بودند.

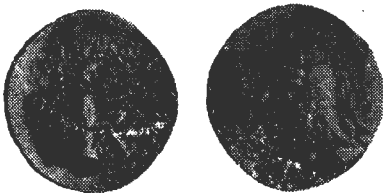
ش - ۲ . فرهاد اول اشکانی
« وزن ۴ گرم »

ولی بنظر ما این سکه ها مربوط به رئیس روحانی نیست بلکه یکی از شاهزادگان است و بنابر اقوال اکثر مورخین سکه شناسی فرهاد اول میباشد و بهمین مناسبت این ردیف سکه ها بنام فرهاد اول در مجموعه موزه ضبط شده است. این سکه ها دارای ضربهای مختلفی چه از حیث نقش صورت و چه خط در پشت سکه میباشد که قابل توجه است.

ش - ۳ . فرهاد اول اشکانی

روی سکه - صورت نیمرخ فرهاد اول (ش - دوم) ضرب شده و در پشت سکه شخصی در روی چهار پایه نشسته کمان بدست گرفته است (معمولاً در پشت بیشتر سکه های اشکانی

ش - ۴ . فرهاد اول اشکانی

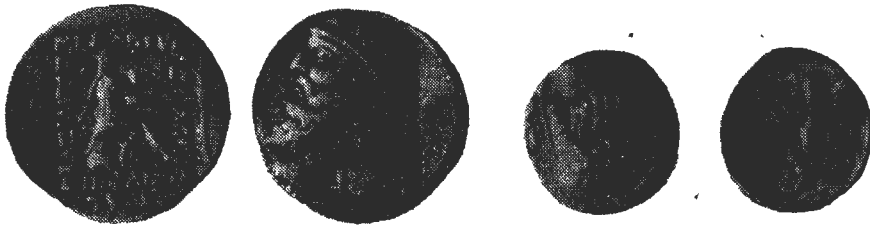
اشکانی این نقش معمول است^(۱) و بخط یونانی **APΣAKOY** (۲) نقر شده است .

(ش سوم) روی سکه مانند سکه قبل است پشت سکه در طرفین شخص نشسته در دوردیف بخط یونانی **ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΣΑΚΟΥ** (۳) ضرب شده است

(ش چهارم) در پشت سکه (۴) بخط یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΣΑΚΟΥ ضرب شده است

فرهاد دوم (پسر مهرداد اول) ۱۳۸ - ۱۴۸ قبل از میلاد (ش - پنجم)

ش - ۶ . مهرداد دوم اشکانی

ش - ۵ . فرهاد دوم اشکانی

روی سکه - صورت نیمرخ فرهاد دوم است که پشت سر او علامت **TAM** است (۵) .

پشت سکه - شخصی نشسته کمان بدست و در طرفین او در دوردیف نوشته یونانی (۶) زیر ضرب شده است .

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΣΑΚΟΥ ΘΕΟΠΑΤΟΡΟΣ

مهرداد دوم (بزرگ) پسر اردوان اول ۱۴۳ - ۸۸ قبل از میلاد (ش - ششم)
(۴ درهمی وزن ۱۶ گرم)

۱ - شاید این شخص بنا بر طرز لباس و کلاه مظهر سلطنت ویا نماینده مذهب باشد .

۲ - ارشک . ۳ - شاه ارشک . ۴ - شاه بزرگ ارشک .

۵ - علامات روی سکه ها اغلب علامت شهر است که سکه در آن ضرب زده شده است و بعضی را تا بحال توانسته اند تعیین کنند ولی برخی را بواسطه نداشتن اطلاع جامعی از جغرافیای آنروز موفق به تعیین آن نشده اند .

۶ - شاه بزرگ ارشک پسر خدا .

روی سکه - صورت نیمرخ مهر داد دوم نقش و صورت در کمال زیبایی
و وقار است .

پشت سکه - شخصی نشسته کمان بدست و نوشته در چهار قسمت است .

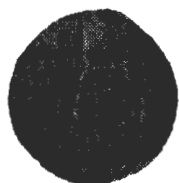
ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΣΑΚΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ

علامت شهر در پشت شخص نشسته و این و علامت قاضی مسئول امور مالی یا علامت ضربخانه است .

شش درهمه، اردوان دوم - ۸۸ - ۷۷ قبل از میلاد

روی سکه ها صورت نیمرخ اردوان دوم که از لحاظ ضرب با هم متفاوت
است (ش هفتم) .

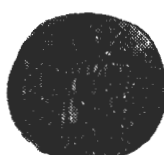
پشت سکه ها - (الف) القاب معمولی شاه ولی ۵ عدد دیگر که بترتیب
ب . ج . د . ر . ش است جالب تر میباشد زیرا که علاوه بر القاب معمولی کلمه

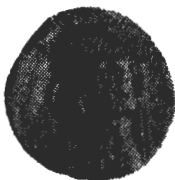
(ب)

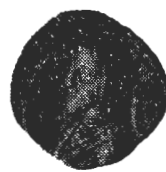
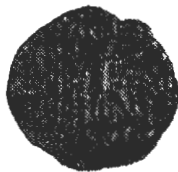
(الف)

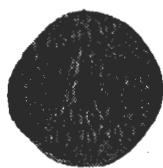
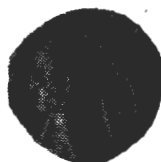
(د)

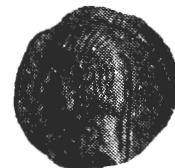
(ج)

(ش)

(ر)

(ش - ۷) - اردوان دوم اشکانی

ترازیانه (۱) را نیز اضافه کرده است. راجع باین کلمه مورخین وسکه شناسان عقاید مختلف دارند بعضی مانند مارکف (۲) تصور میکنند نام شهری باشد ولی چون جغرافی این دوره واسامی شهرها و تعیین نواحی آنطور که باید روشن نیست نمیشود بطور یقین و از روی مدرک این محل را مشخص ساخت گاردنر (۳) معتقد است که ممکن است این کلمه معرف قشون کشی باشد عقیده ورث (۴) بر این است که کلمه ترازیان ممکن است مانند آریا . مارجیانا اسم ناحیه ای باشد و یا ادعا بفتوحی کند که نصیب اردوان شده است اینک نوشته پشت سکه

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΡΑΣΙΑΝΗ ΜΕΓΑΛΟΥ ΘΕΟΠΑΤΟΡΟΣ ΕΝΕΡΓΕΤΟΥ

(ب)

(الف)

(د)

(ج)

(و)

(ش - ۸) اردوان دوم اشکانی

(هـ)

(Les monnaies des rois parthes) Markoff. - ۱ ΤΡΑΣΙΑΝΗ - ۲
 . (The parthian coinage) P. Gardner - ۳
 (Catalogue of the coins of parthia) W. wroth - ۴

۶ چهار درهمی اردوان دوم با ضربهای مختلف (ش - هشتم)

وزن سکه از ۱۵/۵۰ گرم تا ۱۶ گرم است .

روی سکه ها - صورت نیمرخ اردوان سوم .

پشت سکه ها - بطرز معمولی شخص نشسته و در ۷ ردیف نوشته یونانی (۱) .

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΣΑΚΟΥ ΘΕΟΠΑΤΟΡΟΣ ΕΝΕΡΓΕΤΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

در روی دوسکه « الف و ب » این علامت شهر و در روی دوسکه

« ج و د » این علامت نقش گردیده است . و دو عدد دیگر بدون علامت

مشخص است

(چهاردرهمی) ستروک پسر اردوان دوم (۷۷ - ۷۰ قبل از میلاد) (ش - نهم)

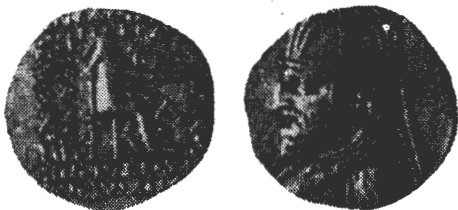
وزن - ۱۶/۵۰ گرم .

روی سکه - صورت نیمرخ

ستروک با تاج .

پشت سکه - مانند معمول

شخص نشسته و نوشته در هفت ردیف (۲) .

(ش - ۹) - ستروک اشکانی

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΣΑΚΟΥ ΑΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΣ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

و در مقابل پای شخص نشسته A علامت شهری است که سکه در آن ضرب شده

و تقر گردیده است .

۱ - شاه بزرگ ارشک پسر خدا نیکوکار . نامی . دوستدار یونان .

۲ - شاه بزرگ ارشک حاکم مطلق . دوستدار پسر . نامی . دوستدار یونان .

(دو درهم) مهرداد سوم پسر فرهاد سوم ۵۷ - ۷۴ قبل از میلاد (ش دهم)

وزن - ۴/۲۵ گرم .

روی سکه - نقش برجسته نیمتنه مهرداد سوم .

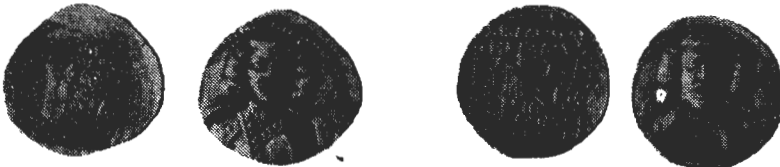
پشت سکه الف شخص نشسته کمان بدست و علامت **M** درمقابل پای

اوست . (۱)

نوشته یونانی مانند نوشته روی سکه ستروک میباشد .

درهم (ب) مهرداد سوم مانند سکه قبل است فقط علامت آن متفاوت

است **A** وزن ۴/۲۰ گرم .

(ب)

(الف)

(ش - ۱۰) - مهرداد سوم اشکانی

۱ - بعقیده wroth ممکن است نشانه اسم مهرداد سوم باشد (صفحه ۳۵) .

Catalogue of the coins of parthia

سکه های گنجینه کرمانشاه

(چهار درهمی) اردوان سوم ۱۱/۱۲ - ۴۰ بعد از میلاد (ش یازدهم)

وزن سکه ۱۳/۳۰ گرم .

روی سکه - نیم تنه شاه با تاج که موها در دو طرف صورت ریخته و سبیل بلند بر روی ریش بلند چهار گوش آویخته است .

پشت سکه - اردوان

سوم سواراسب والیه شهر با تاج

تقدیم میکند . بواسطه سائیدگی

زیاد نقش و نوشته ها کاملاً

واضح نیست .

ش - ۱۱ . اردوان سوم

(دو چهار درهمی) وردان اول (۱) ۴۱/۴۲ - ۴۵ بعد از میلاد (ش دوازدهم)

وزن ۱۴/۴۰ گرم .

روی سکه - نیم تنه نیم رخ

وردان با تاج .

پشت سکه - پادشاه نشسته

والیه شهر که در مقابلش ایستاده

شاخه خرما باو تقدیم میکند نوشته

ش - ۱۲ . چهار درهمی وردان اول

در ۷ ردیف که مقداری هم بواسطه سائیدگی کنار سکه از بین رفته است . چنانچه در روی عکس دیده میشود والقب شاه بدین قرار است شاه بزرگو و نیکوکار

عادل نامی دوستدار یونان . و در بالای سرشاه والیه تاریخ ضرب سکه ENT

که ۳۵۵ تاریخ سلوکی است که مطابق ۴۴ میلادی است .

(۱) دوبر اردوان سوم وردان و گودرز بنا بر تاریخ روی سکه ها هردو در یک

موقع بسلطنت رسیده اند ولی عقیده Joseph F. براین است که وردان در زمان پدر برای

سلطنت تعیین شده بود ولی Tacite گوید که گودرز بجای پدر نشست آنچه محقق است

اینست که بزرگان مملکت بواسطه رفتار خشن و شقاوتیکه در گودرز سراغ داشتند سلطنت را

به وردان دادند ولی در سال ۴۵ وردان درشکار بقتل رسید و گودرز بجای او نشست .

(سه چهاردرهمی) (۱) گودرز ۴۱/۴۰ - ۵۱ بعد از میلاد (ش سیزدهم)

وزن سکه ۱۴/۵۰ گرم .

روی سکه - نیم تنه گودرز نیمرخ با تاج پشت سکه پادشاه نشسته

ش - ۱۳ . گودرز اشکانی

والهه شهر تاج شاهی را باو تقدیم

میدارد نوشته بصورت در هم

و ناخواناست . در بالای سرشاه

و الهه تاریخ ۲۳۵۶ که

سلوکی که تقریباً مطابق ۴۵ میلادی

است نقر گردیده است .

(چهاردرهمی) بلاش اول پسر واثان دوم

۵۱ - ۷۷ بعد از میلاد (ش چهاردهم)

وزن - ۱۴ گرم

روی سکه نیم تنه بلاش اول نیمرخ با تاج و ریش گرد و سبیل بلند

که گردن بندی در سه ردیف که در وسط دارای مدال چهار گوش است در گردن دارد .

پشت سکه - بلاش اول نشسته والهه شهر تاج را باو تقدیم میکند در ' ارفین

آنها مانند معمول نوشته در چند ردیف و در بالای سرشاه والهه تاریخ ضرب سکه که

محتمل است سال ۳۶۴ سلوکی باشد .

(چهار درهمی) پاکور دوم ۷۸ - ۸۳ بعد از میلاد (ش پانزدهم)

وزن - ۱۴/۳۰ گرم .

ش - ۱۴ . بلاش اول اشکانی

روی سکه - نیم تنه نیمرخ

پاکور دوم و پشت سراو حرف B

که علامت شهری است که در آن

سکه ضرب شده است .

پشت سکه - پاکور دوم

(۱) چون این سه چهاردرهم ها از لحاظ ضرب و نوشته مانند یکدیگرست فقط

بتعریف یکعدد مبادرت شد .

ش - ۱۵ . چهار درهمی پاکور دوم اشکانی

در روی تخت نشسته والهه شهر تاج
شاهی را باو میدهد در طرفین آنها
نوشته یونانی که مانند دوره های پیش
حروف مرتب و منظم نیست و در
بالای سر آلهه و شاه تاریخ ضرب سکه
نقر شده است **ΘΠΤ** (۱).

(چهار درهمی) بلاش دوم ۷۷/۷۸ - ۱۴۶/۱۴۷ بعد از میلاد (ش شانزدهم)
وزن - ۱۴/۲۰ گرم .

ش - ۱۶ . بلاش دوم اشکانی

روی سکه - نیم تنه نیم رخ
بلاش دوم با تاج که در پشت سر
حرف B علامت شهری که سکه در آن
ضرب شده است منقوش است .

پشت سکه - شاه در روی
تخت نشسته و آلهه شهر را باو
تقدیم مینماید در نوشته یونانی که
مختصری از آن قابل خواندن است :

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΠΑΤ ΠΙΣΤΑ

در بالای سر شاه والهه تاریخ ضرب
سکه **ΘΠΤ** که سال ۳۸۹ سلوکی
است دیده میشود .

(چهار درهمی) بلاش دوم (ش هفدهم)

وزن سکه ۱۴/۱۰ گرم

این سکه بزیبائی سکه قبل نیست و نوشته آن سائیده شده است .

(۱) تاریخ ۳۸۹ سلوکی که مطابق ۷۸ تاریخ میلادی است .

